

Павловський Сергій Анатолійович,
доктор медичних наук, професор, директор,
КНДУ «Науково-дослідний інститут соціально-
економічного розвитку міста»

Pavlovsky Serhii Anatoliiovych, Doctor of Medical Sciences,
Professor, Director of the Municipal Research Institution
"Research Institute for Socio-Economic Development of the
City", <https://orcid.org/0000-0002-4087-6256>

**ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МЕЗОСИСТЕМ У КОНТЕКСТІ ПІСЛЯВОЄННОЇ СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ МІСТ**
**FORMATION OF A STRATEGY FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF MESOSYSTEMS IN THE CONTEXT OF POST-WAR
SOCIO-ECONOMIC RECONSTRUCTION OF UKRAINIAN CITIES**

Павловський С. А. Формування стратегії сталого
розвитку мезосистем у контексті післявоєнної
соціально-економічної реконструкції українських міст.
Український журнал прикладної економіки та техніки.
2025. Том 10. № 3. С. 314 – 320.

Pavlovsky S.A. Formation of a strategy for sustainable
development of mesosystems in the context of post-war
socio-economic reconstruction of Ukrainian cities. *Ukrainian
Journal of Applied Economics and Technology.*
2025. Volume 10. № 3. pp. 314 – 320.

У статті розглянуто особливості формування стратегії сталого розвитку міських мезосистем в умовах повоєнного соціально-економічного відновлення України. Обґрунтовано, що відбудова міст повинна ґрунтуватися не лише на відновленні зруйнованої інфраструктури, а й на модернізації економіки, розвитку людського капіталу та впровадженні інноваційних управлінських підходів. Проаналізовано ключові виклики післявоєнного розвитку, зокрема проблеми відновлення інфраструктури, функціонування комунального сектору, трансформації промисловості та залучення інвестиційних ресурсів. Запропоновано концептуальну модель стратегічного планування сталого розвитку мезосистем (SUREM), яка поєднує економічні, соціальні, екологічні та інституційні компоненти розвитку міських територій. Реалізація запропонованих підходів може сприяти формуванню більш стійкої, інноваційної та конкурентоспроможної моделі розвитку українських міст у післявоєнний період.

Ключові слова: стратегія, модель розвитку, мезосистеми, інвестиції, інновації, інституційні механізми, трансформація, Smart City, муніципальне управління, SWOT-аналіз.

The article examines the features of strategy formulation for the sustainable development of urban mesosystems in the context of post-war socio-economic reconstruction in Ukraine. It is substantiated that the reconstruction of cities should be based not only on the restoration of destroyed infrastructure, but also on the profound structural modernization of the economy, the development of human capital, and the implementation of innovative management approaches. The study provides a comprehensive SWOT analysis of municipal services management under martial law, identifying digitalization and energy-efficient autonomous solutions as critical resilience factors. The author emphasizes the strategic role of multiplier industries, specifically the defense-industrial complex (DIC), energy, and agricultural machinery, which act as primary drivers for technological spillover and GDP growth. It has been proven that the DIC has already evolved into a leading innovation hub, capable of stimulating related sectors such as electronics and IT. A conceptual model of strategic planning for sustainable development of mesosystems — SUREM (Sustainable Urban Recovery & Meso-system Model) — is proposed. This model integrates economic, social, environmental, and institutional components through a structured six-stage algorithm. The research highlights the importance of the "Green Transition", "Smart City" technologies, and "Inclusive Infrastructure" as the three pillars of urban transformation. Special attention is paid to the institutional foundation, including the creation of Municipal Strategic Offices (MSOs) and the utilization of digital ecosystems such as DREAM to ensure transparency and investment attractiveness. The study establishes that the effectiveness of the strategy depends 80% on the quality of institutions and the level of trust. The implementation of the proposed SUREM model will contribute to the formation of a more sustainable, innovative, and competitive development model for Ukrainian cities, ensuring their successful integration into the European economic space.

Keywords: strategy, development model, mesosystems, investments, innovations, institutional mechanisms, transformation, Smart City, municipal management, SWOT analysis.

Вступ

Відновлення українських міст після війни вимагає не лише реконструкції інфраструктури, а й перегляду підходів до їхнього подальшого розвитку. Сучасна ситуація потребує формування нової моделі розвитку, у якій поєднуються економічна стійкість, соціальна відкритість, інноваційність та збалансоване використання ресурсів. У таких умовах стратегічне планування набуває особливого значення, оскільки саме воно дозволяє визначити основні напрями розвитку, сформуванню пріоритетів і створити дієві механізми реалізації стратегічних рішень. За таких умов місто доцільно розглядати як мезосистему – складну багаторівневу систему, у межах якої взаємодіють економічні, соціальні, екологічні та інституційні елементи.

Ефективне управління розвитком міських територій відіграє ключову роль у забезпеченні їхнього сталого функціонування та підвищенні конкурентоспроможності. Сьогодні міста є не лише простором проживання людей, а й важливими центрами економічної активності, де зосереджуються фінансові ресурси, людський потенціал, інфраструктура та соціальні зв'язки. Саме така концентрація ресурсів створює можливості для розвитку підприємництва, інновацій та міжрегіональної взаємодії. Водночас у період глобалізації та цифрової трансформації якість управління значною мірою визначає здатність міст адаптуватися до нових викликів, залучати інвестиції та підвищувати рівень добробуту населення.

Проблематика сталого розвитку територій, стратегічного управління міськими системами та відновлення економіки в умовах кризових трансформацій є предметом активних наукових досліджень як у вітчизняній, так і в зарубіжній економічній науці. Значний внесок у формування теоретико-методологічних засад регіонального та міського розвитку зробили дослідники, які розглядали питання просторової організації економіки, стратегічного планування територій, формування інноваційних екосистем та забезпечення конкурентоспроможності регіонів.

Окремий напрям досліджень присвячений проблемам післякризового та післявоєнного відновлення територій. У сучасних наукових працях наголошується на необхідності переходу від моделі відновлення інфраструктури до комплексної модернізації територіальних систем, що передбачає структурну перебудову економіки, розвиток людського капіталу, впровадження інноваційних технологій та інтеграцію принципів сталого розвитку в систему стратегічного управління.

Формулювання цілей статті

Метою статті є обґрунтування теоретико-методичних засад формування стратегії сталого розвитку міських мезосистем у контексті післявоєнної соціально-економічної реконструкції українських міст, а також розроблення інтегрованої моделі стратегічного планування відновлення міських територій, що поєднає економічні, соціальні, екологічні та інституційні механізми трансформації міського середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження

Післявоєнне відновлення України матиме унікальний характер і потребуватиме значного часу, фінансових ресурсів і скоординованих зусиль. Одним із ключових викликів стане дефіцит робочої сили, спричинений масовою міграцією та відтоком біженців. Крім того, довготривалий вплив воєнної травми позначатиметься на інвестиційній привабливості країни. Водночас відбудова може стати можливістю для глибокої модернізації. Значна частина великих підприємств і цілих секторів економіки, що постраждали від агресії, ще до війни поступово втрачали конкурентоспроможність через технологічну застарілість, високу енергоємність і брак інвестицій у розвиток. У цьому контексті післявоєнна Україна має шанс вирішити низку системних проблем, які накопичувалися впродовж періоду незалежності.

Водночас процес відбудови може створити передумови для глибокої економічної модернізації, оскільки значна частина підприємств і навіть окремих секторів економіки, які зазнали найбільших втрат унаслідок воєнної агресії, ще до початку війни поступово втрачали конкурентоспроможність через технологічну застарілість виробничих потужностей, високий рівень енергоємності та недостатній рівень інвестицій у технологічне оновлення. Саме тому післявоєнний період може стати важливим етапом структурної трансформації економіки, під час якого Україна отримає можливість не лише відновити зруйновану інфраструктуру та виробничі потужності, а й поступово вирішити низку системних проблем розвитку, які накопичувалися протягом тривалого періоду незалежності.

Для підвищення ефективності управління цільовими бюджетними фондами в Україні доцільно сформувати чітку законодавчу та нормативну основу, запровадити прозорі механізми фінансового планування і контролю, а також посилити координацію між органами державної влади та місцевого самоврядування. Використання сучасних технологій управління і моніторингу здатне суттєво підвищити ефективність використання бюджетних коштів у забезпеченні сталого економічного розвитку.

Житлово-комунальне господарство (ЖКГ) є однією з базових галузей, що забезпечує життєдіяльність населених пунктів, стабільне функціонування інфраструктури та задоволення основних потреб населення. В умовах воєнного стану його роль набуває особливого значення, оскільки від ефективного управління водопостачанням, теплостачанням, електроенергією, утилізацією побутових відходів і експлуатацією житлового фонду залежить не лише комфорт, а й безпека громадян.

Для комплексного аналізу поточного стану необхідно оцінити як сильні, так і слабкі сторони управління ЖКГ в умовах кризи, а також проаналізувати потенційні можливості й загрози. Використання SWOT-аналізу дає змогу ідентифікувати ключові чинники, що впливають на ефективність функціонування ЖКГ, та сформувати стратегічні підходи до його адаптації в умовах воєнного стану.

Таблиця 1. SWOT-аналіз управління комунальними послугами в умовах воєнного часу

Сильні сторони:	Слабкі сторони:
Досвід кризового менеджменту. У деяких регіонах України вже розроблені механізми реагування на надзвичайні ситуації.	Руйнування інфраструктури. Масштабні пошкодження енергетичних мереж, систем водопостачання та каналізації.
Підтримка міжнародних організацій. Гранти, позики та технічна допомога стимулюють відновлення інфраструктури.	Обмежені фінансові ресурси. Зменшення доходів підприємств комунальної сфери через неплатежі населення.
Інноваційні підходи. Використання сучасних технологій, таких як цифровізація, системи моніторингу та автономні енергетичні рішення.	Висока залежність від зовнішнього фінансування. Відсутність внутрішніх резервів для стабільної роботи.
Висока мобілізація громадськості. Участь громади в процесі прийняття рішень сприяє швидкому реагуванню на виклики.	Недостатня готовність до довгострокового планування. Відсутність довгострокових стратегій відновлення.
Можливості:	Загрози:
Впровадження відновлюваних джерел енергії. Розвиток сонячних та вітрових електростанцій для зменшення енергетичної залежності.	Тривалі військові дії. Подальше руйнування інфраструктури ускладнює зусилля з відновлення.
Розширення цифрових платформ. Автоматизація управлінських процесів для підвищення ефективності.	Економічна нестабільність. Інфляція та погіршення інвестиційного клімату негативно впливають на фінансування комунальних послуг.
Інтеграція міжнародного досвіду. Застосування передового досвіду інших країн в управлінні кризовою інфраструктурою.	Зниження кількості та якості робочої сили. Еміграція та відтік спеціалістів гальмують управлінські процеси.
Розвиток державно-приватного партнерства. залучення бізнесу до проектів відновлення інфраструктури.	Кліматичні ризики. Зимові умови та стихійні лиха можуть погіршити ситуацію в секторах опалення та водопостачання.

Джерело: складено автором.

SWOT-аналіз засвідчує, що управління комунальними послугами в умовах воєнного стану потребує переосмислення традиційних підходів через впровадження інноваційних рішень, адаптацію міжнародних практик, активніше залучення громад та приватного сектору. Реалізація таких заходів дасть змогу підвищити стійкість системи комунальних послуг до поточних і майбутніх викликів.

Для забезпечення безперервної роботи комунальних підприємств у воєнний період доцільно застосовувати комплексні підходи, що поєднують інструменти кризового управління, фінансової підтримки та сучасних технологій. Серед ключових напрямів адаптації можна виокремити: 1) диверсифікацію джерел енергопостачання; 2) відновлення та модернізацію інфраструктури; 3) впровадження цифрових технологій; 4) фінансову підтримку та міжнародну співпрацю; 5) розвиток державно-приватного партнерства; 6) залучення громади до управління комунальними послугами; 7) використання міжнародного досвіду кризового управління комунальними підприємствами; 8) децентралізацію управління; 9) застосування модульних рішень; 10) інтеграцію зелених технологій. Адаптація цих практик до українських умов сприятиме посиленню стійкості комунальних підприємств і формуванню дієвої системи управління муніципальним сектором у кризових обставинах.

Ефективне планування відновлення потребує науково обґрунтованої економічної оцінки з урахуванням масштабів втрат, ресурсних можливостей, інвестиційної привабливості, пріоритетів розвитку та потенціалу інтеграції

у глобальні виробничі ланцюги. Стратегічна роль машинобудування підтверджується також зростанням його частки у структурі переробної промисловості більшості розвинених країн Європейського Союзу [1].

Розвинена транспортна інфраструктура України забезпечує доступ до ключових експортних ринків Європи, Азії та Близького Сходу. Основними ринками збуту української машинобудівної продукції нині є Польща, Чехія, Естонія, Литва, Румунія, Латвія, Болгарія та Молдова. Як високотехнологічна галузь, машинобудування потребує постійного оновлення і модернізації. Серед основних напрямів реформування сектору – впровадження передових виробничих технологій, удосконалення ресурсного забезпечення та оновлення матеріально-технічної бази. Продукція машинобудівного комплексу є основою розвитку інших секторів економіки, що формують єдиний технологічний ланцюг.

Від початку війни машинобудування залишалося однією з найбільш проблемних галузей із низькими темпами відновлення виробництва. Індекс змін виробництва у серпні 2024 року для машинобудівної галузі становив 0,03 (для порівняння: 0,02 – у липні, 0,15 – у червні та -0,03 – у травні). Частка підприємств машинобудування, які у серпні 2024 року збільшували обсяги виробництва, становила 32,4%, тоді як 29,7% підприємств скоротили виробництво, а 37,8% не зафіксували змін [2].

Найбільш актуальними завданням у формуванні та вдосконаленні діяльності будь-якого підприємства є виявлення чинників, здатних створити стратегічну основу його стійкого розвитку в умовах нестабільного зовнішнього середовища. Така основа формується через якісні управлінські рішення, а базисом успішного довгострокового розвитку підприємства виступає його маркетингова стійкість. До функціональних складових стратегічної маркетингової стійкості вітчизняного промислового підприємства доцільно віднести: фінансову, виробничу, соціальну, екологічну та управлінсько-організаційну стійкість [3].

Згідно з останньою оцінкою RDNA (Rapid Damage and Needs Assessment), загальні потреби України у відбудові перевищують 500 млрд дол. США, з яких понад 64 млрд дол. припадає на сферу торгівлі та промисловості [4]. Водночас йдеться не лише про відновлення зруйнованих потужностей до довоєнного рівня, а насамперед про стратегічну модернізацію обладнання та впровадження нових технологій, що дасть змогу сформувати більш стійкий і конкурентоспроможний промисловий комплекс. У цьому контексті повоєнне відновлення машинобудування є унікальним шансом для структурної перебудови економіки. Пріоритет доцільно надавати галузям-мультиплікаторам, у яких кожна інвестована гривня генерує додатковий попит у суміжних секторах.

Центральну роль у такій стратегії відіграє оборонно-промисловий комплекс (ОПК). В умовах війни він уже перетворився на головний інноваційний центр країни. Інвестування в ОПК не лише безпосередньо посилює обороноздатність, а й має ширший економічний ефект. Виробництво сучасної військової техніки – від дронів до бронемашин – стимулює розвиток металургії, радіоелектроніки, ІТ та хімічної промисловості. Технології подвійного призначення, створені для потреб армії, згодом можуть широко застосовуватися у цивільних галузях, а пряий внесок ОПК у ВВП у найближчі роки потенційно може перевищити 5%, ставши потужним драйвером економічного зростання.

Другим стратегічним напрямом є енергетичне машинобудування. Системні атаки на енергетичну інфраструктуру сформували значний внутрішній попит на обладнання для відновлення ТЕЦ і АЕС. Водночас це стало поштовхом до глибокої модернізації та децентралізації енергосистеми. Перехід до моделі розподіленої генерації – мережі менших, більш захищених електростанцій і когенераційних установок – створює довгостроковий ринок для українських виробників турбін, генераторів, трансформаторів та обладнання для відновлюваних джерел енергії.

Третью опорою розвитку є сільськогосподарське машинобудування. Як один із глобальних аграрних гравців, Україна має реальну можливість перейти від експорту переважно сировини до експорту технологічної продукції. Розвиток власного виробництва сучасної агротехніки – зокрема рішень для точного землеробства, «розумних» комбайнів і тракторів, агродронів та роботизованих систем – не лише зменшить залежність агросектору від дорогого імпорту, а й підвищить ефективність АПК та сформує новий експортний сегмент продукції з високою доданою вартістю.

Четвертим пріоритетом є транспортне машинобудування. Масштабне відновлення мостів, доріг та інфраструктури автоматично формує попит на значну кількість нової техніки: локомотивів, вантажних вагонів, автобусів і комунальних машин. Стратегічним напрямом тут є інтеграція України до європейської транспортної мережі TEN-T, зокрема в контексті переходу на євроколію. За умови переходу на стандарти ЄС це відкриває для українських виробників доступ до великого європейського ринку.

Залучення капіталу для реалізації цих стратегічних планів є ключовим викликом і потребує багатоканальної фінансової моделі. По-перше, йдеться про міжнародну допомогу та потенційні репараційні ресурси – кошти партнерів у межах програм на кшталт Ukraine Facility, а в перспективі й конфісковані російські активи, які можуть стати важливою основою фінансування відбудови. По-друге, важливими є державні програми стимулювання, зокрема компенсація частини вартості придбання вітчизняної техніки, що формує гарантований внутрішній попит. По-третє, і найважливіше для технологічного прориву, – це прями іноземні інвестиції (ПІІ). Для їх залучення в умовах воєнних ризиків Україна впроваджує конкретні інструменти: страхування воєнних ризиків через міжнародні агентства, створення індустріальних парків із податковими стимулами та реалізацію прозорих проєктів державно-приватного партнерства [3–4].

Україні необхідна гнучка, людиноорієнтована та технологічно насичена модель відновлення, яка має не лише відтворити зруйноване, а й закласти підвалини для сильної, стійкої та сучасної європейської держави. Саме таку логіку втілює модель «Смарт-реконструкції на основі територіальних громад» (рис. 1) – гібридний підхід, що поєднує стратегічні централізовані інвестиції з децентралізованою ініціативою, спираючись на цифрову трансформацію та пріоритет розвитку людського капіталу.

Основою будь-якого успішного відновлення є міцний трирівневий фундамент, без якого навіть значні зусилля не дадуть стійкого результату. Перший і визначальний рівень – безпековий. Наявність довгострокових і надійних гарантій безпеки з боку міжнародних партнерів є базовою передумовою, яка формує «захисну парасольку» для інвестицій та повернення населення. На цій базі формується другий рівень – макрофінансовий, що передбачає стабільність національної валюти, контрольовану інфляцію та передбачувану економічну політику завдяки підтримці МВФ і збереженню незалежності НБУ. Третій, консолідуючий рівень – інституційний: завершення антикорупційної та судової реформ, гарантування верховенства права, захисту інвесторів і забезпечення повної прозорості процесів відбудови через цифрові екосистеми, зокрема на кшталт DREAM. Саме такий фундамент формує головний ресурс відновлення – довіру. На цій основі паралельно вибудовуються чотири ключові опори відбудови.

Перший стовп – це децентралізована відбудова за принципом «знизу-вгору», яка змінює саму парадигму управління, надаючи центральну роль територіальним громадам. Через власні агенції відновлення вони самостійно

формують проекти відповідно до реальних потреб мешканців і бізнесу та презентують їх донорам і інвесторам через єдину цифрову платформу. Такий механізм активізує місцеву ініціативу та сприяє більш справедливому розподілу ресурсів.

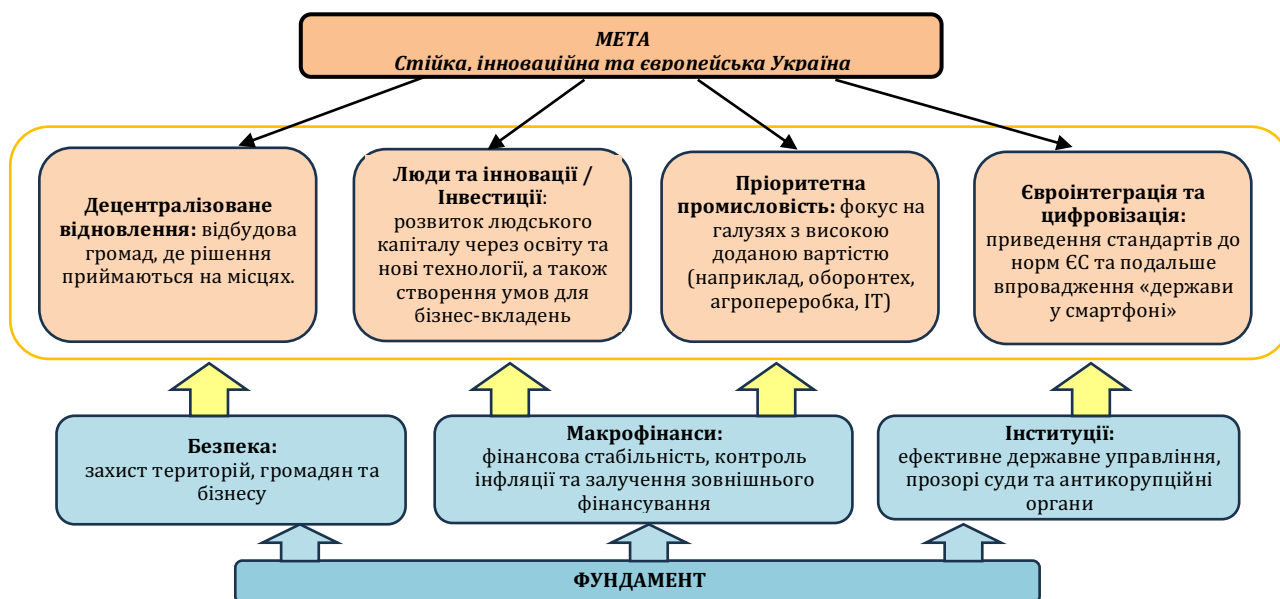

Рис. 1. Модель «Смарт-реконструкції на основі територіальних громад»

Джерело: складено автором на основі узагальнення досліджень.

Другий стовп – стратегічні інвестиції в людину та інновації. Цей підхід свідомо відходить від простого відновлення застарілих виробництв і орієнтується на побудову економіки знань. Йдеться про масштабне інвестування в сучасну професійно-технічну освіту, програми перекваліфікації ветеранів і внутрішньо переміщених осіб, а також про створення національного фонду підтримки досліджень і розробок (R&D) у пріоритетних секторах. Однією з цілей такого фонду є залучення глобальних технологічних компаній до відкриття R&D-центрів в Україні.

Третій стовп – пріоритетна перебудова промисловості з концентрацією ресурсів у секторах із найвищим мультиплікативним ефектом. Насамперед це ОПК та аерокосмічна галузь як база безпеки й експорту; глибока переробка аграрної сировини всередині країни для нарощування доданої вартості; створення нової децентралізованої енергетики на основі ВДЕ та малих АЕС; а також розвиток виробництва сучасних будівельних матеріалів для потреб самої відбудови.

Четвертий, наскрізний стовп – цифрова інтеграція до ЄС. Цей принцип пронизує всі інші напрями. Кожен новий міст, завод або нормативне рішення має одразу проектуватися відповідно до стандартів і регламентів ЄС. Усі фінансові потоки та етапи реалізації відбудови повинні бути максимально прозорими завдяки цифровим інструментам. Пріоритет має надаватися розвитку інфраструктури, яка фізично інтегруватиме Україну з ЄС – від євроколій до енергетичних інтерконекторів. У такому підході сам процес відновлення стає практичним і потужним інструментом вступу до Євросоюзу, роблячи європейську перспективу України незворотною.

Отже, прогнозована ефективність моделі «Смарт-реконструкції на основі територіальних громад» є високою, однак її результативність доцільно оцінювати не лише через темпи зростання ВВП, а й за сукупним впливом на економіку, суспільство та державні інституції. За умови реалізації трьох фундаментальних рівнів – безпекового, макрофінансового та інституційного – модель здатна забезпечити не просто відновлення, а якісний цивілізаційний прорив для України. В економічному вимірі її ефективність проявляється у переході від сировинної моделі до високотехнологічної економіки. Орієнтація на прозорість і верховенство права, посилена децентралізацією, створює сприятливий інвестиційний клімат для залучення ПІІ в пріоритетні сектори з високою доданою вартістю, зокрема в ОПК, аграрний сектор та енергетичне машинобудування. Це, своєю чергою, сприятиме сталому економічному зростанню, поліпшенню торговельного балансу та підвищенню стійкості економіки до зовнішніх шоків.

Водночас модель має значний соціальний ефект, оскільки підхід «знизу-вгору», за якого громади самостійно визначають пріоритети відбудови, посилює соціальну згуртованість, підвищує довіру до влади та зменшує ризики регіональних диспропорцій. Акцент на людському капіталі, зокрема на перекваліфікації ветеранів і ВПО, робить економічне зростання більш інклюзивним, інтегруючи вразливі групи населення в нову економіку та знижуючи соціальну напругу. В інституційному вимірі модель виступає практичним механізмом євроінтеграції: якщо кожен новий об'єкт і процес одразу відповідає стандартам ЄС, а цифрова прозорість охоплює весь цикл управління, це не лише зменшує корупційні ризики, а й прискорює реальне входження України до європейського простору та зміцнює спроможність місцевого самоврядування.

Результативність моделі безпосередньо залежить від здатності управляти критичними ризиками. Її потенціал може бути нівельований непослідовністю у проведенні судової та антикорупційної реформ, що швидко підірве довіру інвесторів. Серед інших загроз – недостатня адміністративна спроможність на місцях, ризики політичного популізму та довготривале виснаження людського капіталу внаслідок війни. Тому запропонована модель є передусім не фінансовим, а управлінським викликом, де успіх приблизно на 20% залежить від обсягу ресурсів і на 80% – від якості інституцій та рівня довіри.

Успіх цієї моделі базується на таких трьох ключових компонентах: надійних безпекових гарантіях, макрофінансовій стабільності та дієвих інституціях, що забезпечують верховенство права. Реалізація такого підходу дасть змогу не лише компенсувати завдані збитки, а й здійснити якісний структурний прорив – трансформувати українське машинобудування у високотехнологічний, конкурентоспроможний сектор, глибоко інтегрований у європейські ринки. Отже, повоєнне відновлення галузі є насамперед управлінським викликом, у якому визначальним

чинником стає не стільки масштаб інвестицій, скільки якість інституцій, прозорість, довіра, управлінська й маркетингова стійкість, а також рівень сталого розвитку мезосистем.

З огляду на наведені положення, автором пропонується інтегрована модель SUREM (Sustainable Urban Recovery & Meso-system Model), розроблена як комплексна рамка для стратегічного планування сталого розвитку мезосистем у післявоєнний період (рис. 2).

Запропонована модель інтегрує цілі «трикутника сталості», управлінські інструменти, інституційні механізми, фінансові важелі та поетапний алгоритм реалізації, що дає змогу сформувати системний підхід до відновлення й модернізації міських територій. Вона узгоджується з сучасними концепціями сталого розвитку, resilience-підходом, моделями справедливого переходу та рекомендаціями міжнародних організацій [5]. У повоєнних умовах України така рамка покликана забезпечити не лише фізичну реконструкцію інфраструктури, а й формування нової економічної спеціалізації, соціальної інклюзивності, екологічної відповідальності та довгострокової міської стійкості.

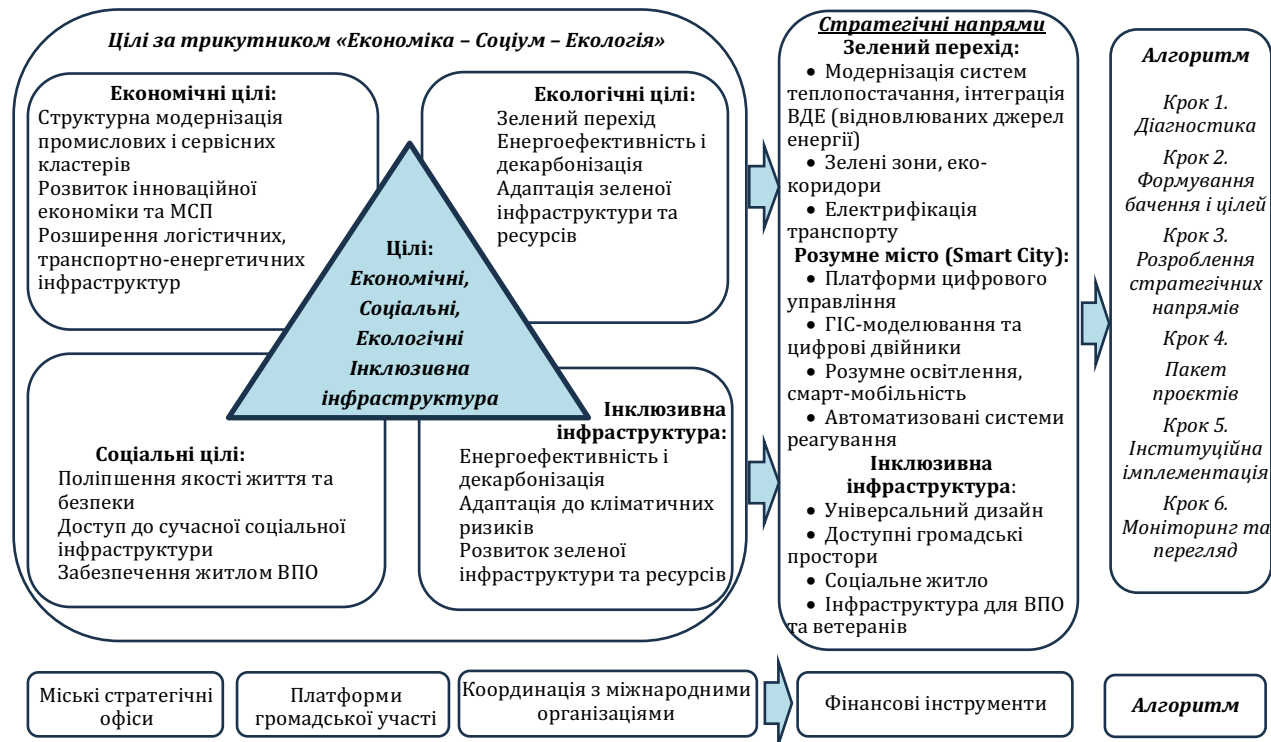

Рис. 2. Модель SUREM (Sustainable Urban Recovery & Meso-system Model)

Джерело: власні напрацювання автора.

У межах моделі SUREM система цілей вибудовується на засадах балансу між економічною, соціальною та екологічною складовими. Економічні цілі орієнтовані на структурну модернізацію промислових і сервісних кластерів, що передбачає впровадження інноваційних виробництв, створення умов для розвитку малого та середнього бізнесу, формування сприятливого інвестиційного середовища та підвищення конкурентоспроможності територій. Важливе значення має оновлення транспортної, логістичної та енергетичної інфраструктури, що відповідає підходам сталого економічного зростання, відображеним у звітах OECD і Світового банку [6]. Соціальні цілі моделі передбачають підвищення якості життя, посилення громадської безпеки, доступність сучасної соціальної інфраструктури (зокрема освіти та медицини), а також розвиток людського капіталу через програми зайнятості, перекваліфікації та підтримки внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Окремий акцент зроблено на інтеграції ветеранів і соціально вразливих груп, що відповідає принципам європейської концепції Just Transition [7]. Екологічні цілі формуються на основі засад зеленого переходу, подолання наслідків екологічних порушень і декарбонізації. Вони охоплюють енергоефективність, впровадження відновлюваних джерел енергії, адаптацію до кліматичних ризиків, розвиток зеленої інфраструктури, створення екокоридорів і реалізацію природоорієнтованих рішень у міському просторі. Такі напрями узгоджуються з вимогами ЄС у сфері сталого просторового розвитку та енергетичної трансформації [8].

У моделі SUREM стратегічні напрями об'єднано у три ключові блоки, що забезпечують базову трансформацію міських мезосистем.

Перший блок – Green Transition – передбачає модернізацію систем теплзабезпечення, інтеграцію відновлюваних джерел енергії (ВДЕ), розширення зелених зон та формування екокоридорів. Одним із пріоритетів є електрифікація транспорту, що сприяє зменшенню викидів і покращенню якості міського середовища. Така трансформація відповідає принципам Європейського зеленого курсу та практикам енергоефективної відбудови міст [9].

Другий блок – Smart City – орієнтований на цифровізацію муніципального управління. Він охоплює впровадження цифрових платформ, застосування GIS-моделювання та цифрових двійників, розвиток smart mobility, систем розумного освітлення та автоматизованих механізмів реагування. Використання інструментів цифрової аналітики дає змогу підвищити якість просторового планування, оптимізувати управління ресурсами та покращити доступність муніципальних послуг, що відзначається у доповідях UN-Habitat і Світового банку [10].

Третій блок – інклюзивна інфраструктура – спрямований на формування міського середовища, доступного для всіх категорій населення. До нього належать принципи універсального дизайну, створення доступних публічних просторів, забезпечення соціального житла, а також розвиток інфраструктури для ВПО, ветеранів і маломобільних громадян. Такий підхід інтегрує соціальну справедливість у процеси міського планування та узгоджується з рекомендаціями WHO і UNDP щодо розвитку інклюзивних міст [11].

Інституційний блок моделі SUREM орієнтований на формування ефективної системи управління, здатної забезпечити реалізацію стратегії та досягнення цілей сталого розвитку. Вагому роль відіграють муніципальні стратегічні офіси (MSO), які відповідають за розроблення стратегій, моніторинг, оцінювання результативності та їх адаптацію. Аналогічні інституції функціонують у багатьох європейських містах і суттєво підсилюють спроможність муніципалітетів управляти трансформаційними процесами [12].

Важливим компонентом є платформи участі громадськості, призначені для залучення мешканців до стратегічного планування, проведення консультацій і забезпечення прозорості управлінських рішень. Ефективність таких платформ підтверджується численними дослідженнями, які підкреслюють позитивний вплив громадської участі на стійкість і легітимність рішень [13].

Ключовим інституційним механізмом виступає також партнерство з бізнесом, що реалізується через індустріальні парки, технопарки, проекти державно-приватного партнерства та розвиток кластерних ініціатив, дозволяючи об'єднати ресурси публічного й приватного секторів.

Фінансовий блок SUREM охоплює широкий спектр джерел і механізмів фінансування. До них належать державні програми та субвенції (зокрема Фонд регіонального розвитку, цільові субвенції на відновлення інфраструктури), а також спеціальні воєнні й повоєнні фінансові інструменти.

Визначальну роль відіграють публічно-приватні партнерства (PPP / ДПП), які дають змогу реалізовувати масштабні інфраструктурні проекти шляхом консолідації приватного та публічного капіталу. Важливим джерелом залишаються міжнародні донори, які надають гранти, кредити, технічну допомогу та гарантійні інструменти. У звітах ЄС і Світового банку наголошується, що саме донорські механізми є основою успішної відбудови територій після криз [14].

Додатковими інструментами виступають муніципальні фонди розвитку, зелені та соціальні облигації, а також програмно-цільовий метод, який забезпечує більш ефективний розподіл ресурсів у бюджетному плануванні.

Алгоритм реалізації стратегії сталого розвитку в межах моделі включає шість етапів.

Етап 1. Діагностика передбачає аудит руйнувань і потреб, SWOT/PESTLE-аналіз, формування карти стейкхолдерів та оцінку інвестиційних можливостей. Це дозволяє сформуванню чіткого уявлення про вихідний стан системи.

Етап 2. Формування бачення та цілей охоплює визначення пріоритетів розвитку та інтеграцію принципів сталого розвитку у стратегічні документи.

Етап 3. Розроблення стратегічних напрямів включає green transition, smart infrastructure, соціальну інклюзивність і просторове планування.

Етап 4. Формування проектного пакета передбачає створення портфеля проектів, проведення аналізу витрат і вигод (CBA) та визначення джерел фінансування, зокрема з оцінкою можливостей ДПП.

Етап 5. Інституційна імплементація охоплює створення MSO, розвиток партнерств із бізнесом та адаптацію регуляторних процедур.

Етап 6. Моніторинг і ревізія базується на KPI, індикаторах сталості та цифровому моніторингу, що забезпечує адаптивність системи та своєчасне коригування стратегії.

Ефективність такого алгоритму підтверджується міжнародними практиками повоєнної реконструкції та управління міською стійкістю [15].

Ефективна реалізація стратегій сталого відновлення неможлива без посилення інституційної спроможності муніципалітетів. Це передбачає створення муніципальних стратегічних офісів, відповідальних за планування, моніторинг і координацію розвитку; підготовку та навчання посадових осіб; а також стандартизацію процедур стратегічного планування, що забезпечує сталість і безперервність управлінських процесів [16]. У міжнародній практиці такі офіси виконують функції аналітичних центрів і координаторів взаємодії між міською владою, бізнесом, громадськістю та міжнародними донорами, що суттєво підвищує результативність відбудови й модернізації.

Вагомою складовою реалізації стратегій розвитку є фінансові інструменти, які мають гарантувати достатність ресурсів для інфраструктурних, соціальних та інноваційних проектів. Містам доцільно активно працювати над підготовкою feasibility studies для проектів публічно-приватного партнерства, оскільки це підвищує їхню інвестиційну привабливість і шанси на залучення фінансування [17]. Дедалі більшого поширення набувають зелені облигації, що дозволяють акумулювати ресурси для екологічних та енергоефективних ініціатив. Створення муніципальних фондів сталого розвитку також відкриває можливості для накопичення коштів і реалізації масштабних інфраструктурних проектів. Крім того, важливо посилювати взаємодію з міжнародними фінансовими установами, які відіграють визначальну роль у повоєнній реконструкції України та пропонують широкий набір грантових і кредитних інструментів.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Отже, міські мезосистеми України перебувають у фазі глибоких трансформацій, а їхній подальший розвиток потребує нової стратегічної моделі, заснованої на принципах стійкості, інклюзивності, інноваційності та екологічної відповідальності. За таких умов стратегічне планування виступає базовим інструментом, який дозволяє інтегрувати різні сфери міського життя та координувати їхню взаємодію. Запропонована модель SUREM формує комплексний підхід до повоєнної відбудови, охоплюючи економічні, соціальні, екологічні та інституційні компоненти розвитку. Її впровадження дасть змогу українським містам перейти від простої реконструкції інфраструктури до глибокої модернізації міських систем, забезпечивши перехід до нової траєкторії сталого розвитку, узгодженої з сучасними глобальними та європейськими стандартами.

Література

1. Система управління публічними інвестиціями. DREAM. URL: <https://dream.gov.ua/ua>.
2. Ukraine rapid damage and needs assessment (RDNA4). URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099022025114040022/pdf/P1801741ca39ec0d81b5371ff73a675a0a8.pdf>.
3. Mohylevska O., Kovalenko V., Lyutyu I., Zatonatska T. Role of marketing mechanisms in the business activity of an industrial enterprises. Scientific Foundations in Economics and Management: collective monograph. International Science Group. Primedia eLaunch, Boston. 2022. 654 p. DOI: <https://doi.org/10.46299/ISG.2022.MONO.ECON.1>.
4. Hodgson G.M., Knudsen T. The Firm as an Interactor: Firms as Vehicles for Habits and Routines. *J. Evol. Econ.* 2004. № 14. P. 281–307.
5. United Nations. Global Sustainable Development Report. 2023. URL: <https://sdgs.un.org/gedr>.

-
6. OECD. Regions in the Green Transition: Regional Outlook. 2022. URL: <https://www.oecd.org/regional/>.
 7. European Commission. Just Transition Mechanism. 2020. URL: <https://ec.europa.eu/just-transition>.
 8. European Environment Agency. Green Transition and Climate Adaptation in Cities. 2021. URL: <https://www.eea.europa.eu>.
 9. European Commission. European Green Deal. 2019. URL: <https://ec.europa.eu/environment>.
 10. UN-Habitat. Smart Cities and Digital Transformation Report. 2022. URL: <https://unhabitat.org>.
 11. WHO. Urban Health and Inclusive Cities Framework. 2020. URL: <https://www.who.int/>.
 12. OECD. The Governance of City Recovery. 2020. URL: <https://www.oecd.org>.
 13. UNDP. Civic Participation for Resilient Communities. 2021. URL: <https://www.undp.org>.
 14. European Investment Bank. Financing Reconstruction and Resilience. 2022. URL: <https://www.eib.org>.
 15. UNDRR. Resilient Cities and Post-Conflict Recovery Framework. 2022. URL: <https://www.undrr.org>.
 16. UN-Habitat. Institutional Capacity for Resilient Urban Governance. 2023. URL: <https://unhabitat.org>.
 17. European Investment Bank. Financing Ukraine's Recovery. 2023. URL: <https://www.eib.org>.

References

1. Systema upravlinnia publichnymi investytsiyami. [Public Investment Management System]. DREAM. Available at: <https://dream.gov.ua/ua>.
2. Ukraine rapid damage and needs assessment (RDNA4). Available at: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099022025114040022/pdf/P1801741ca39ec0d81b5371ff73a675a0a8.pdf>.
3. Mohylevska, O., Kovalenko, V., Lyutyi, I., Zatonatska, T. (2022). Role of marketing mechanisms in the business activity of an industrial enterprises. Scientific Foundations in Economics and Management: collective monograph. International Science Group. Primedia eLaunch. Boston. USA. DOI: <https://doi.org/10.46299/ISG.2022.MONO.ECON.1>.
4. Hodgson, G.M., Knudsen, T. (2004). «The Firm as an Interactor: Firms as Vehicles for Habits and Routines». *J. Evol. Econ.* № 14. pp. 281–307.
5. United Nations. (2023). Global Sustainable Development Report. Available at: <https://sdgs.un.org/gsdr>.
6. OECD. (2022). Regions in the Green Transition: Regional Outlook. Available at: <https://www.oecd.org/regional/>.
7. European Commission. (2020). Just Transition Mechanism. Available at: <https://ec.europa.eu/just-transition>.
8. European Environment Agency. (2021). Green Transition and Climate Adaptation in Cities. Available at: <https://www.eea.europa.eu>.
9. European Commission. (2019). European Green Deal. Available at: <https://ec.europa.eu/environment>.
10. UN-Habitat. (2022). Smart Cities and Digital Transformation Report. Available at: <https://unhabitat.org>.
11. WHO. (2020). Urban Health and Inclusive Cities Framework. Available at: <https://www.who.int/>.
12. OECD. (2020). The Governance of City Recovery. Available at: <https://www.oecd.org>.
13. UNDP. (2021). Civic Participation for Resilient Communities. Available at: <https://www.undp.org>.
14. European Investment Bank. (2022). Financing Reconstruction and Resilience. Available at: <https://www.eib.org>.
15. UNDRR. (2022). Resilient Cities and Post-Conflict Recovery Framework. Available at: <https://www.undrr.org>.
16. UN-Habitat. (2023). Institutional Capacity for Resilient Urban Governance. Available at: <https://unhabitat.org>.
17. European Investment Bank. (2023). Financing Ukraine's Recovery. Available at: <https://www.eib.org>.

Стаття надійшла до редакції 12.08.2025 р.